

הערכה מערכתית ודינאמית בעבודת גן הילדים

קלודי טל

כנס איל"ת-אוניברסיטת בר אילן

18-19.2.2009

הגדרת הבעיה עפ"י וועדת ברזניץ

- "חסרים במדינת ישראל כלים לאיתור, סינון, אבחון, מדידה והערכה נורמטיביים מתאימים, המאפשרים בחינה שיטתית ומושכלת של ההתפתחות בגיל הרך ברמת הפרט וברמת המערכת במרב התחומים שנבדקו. המחסור חמור במיוחד כשמדובר בכלים המיועדים לילדים במגזר הערבי".

(<http://www.academy.ac.il>)

**אכן חסרים כלים נורמאטיביים
להערכת התפתחות/תפקוד
הילדים והמערכת**

אבל

נזכור שהערכה היא:

- הערכה היא בחינה שיטתית של פעולה (דרך הביצוע) או התוצאות של פעולה, תכנית או פרויקט, והשוואתה לסטנדרטים גלויים או סמויים, כאמצעי לשיפור התכנית או הפרויקט או לצורך קבלת החלטות בנוגע אליהן" (פרידמן, 2005)

בעייתיות בהגדרת הבעיה

- ישנה הנחה שכלים נורמטיביים להערכת הילדים והמערכת יפתרו את הבעיה
- ההנחה הזו היא בעייתית כי היא מניחה שהערכת הישגי הילדים (עניין בעייתי כשלעצמו כשמדובר בילדים צעירים) תוביל ללמידה משמעותית ולרווחה רגשית של הילדים

ואכן

- בארה"ב ישנם כלים נורמאטיביים להערכת הילדים (לדוגמה COR-Child Observation Record לילדים שמכסה טווח מ6 שבועות עד 6 שנים ו-ITERS-R , ECERS-R Early Childhood Environment (Rating Scale-Revised
- ובכל זאת, הישגי הילדים בארה"ב נמוכים
- Dresden (2008) והסטודנטים שלה בדקו ומצאו שאיש אינו מפיק תועלת מריבוי המבחנים שמעריכים את הישגי/תפקוד הילדים כמו גם לא ממבחני ההסמכה של גננות שנהוגים בחלק גדול ממדינות ארה"ב.

המשך

- במדינות סקנדינביה (פינלנד במיוחד) לא מקובל להעריך את הישגי הילדים. **אין** במדינות אלו **סטנדרטים מחייבים** לגיל הרך לקריאה ולכתיבה. ובכל זאת הישגי הילדים הפיניים זיכו אותם **במקום הראשון במבחנים בין-לאומיים** (ראו לדוגמה בתוך טולצ'ינסקי, תשס"ח)

צורך בבניית כלים פסיכולוגיים כתחליף לכלי "מדף"

- כלים עם נתונים סטטיסטיים טובים ככל שיהיו אינם תחליף למחנכות מחויבות לילדים, שמבינות את עבודתן ושעובדות בשיטתיות להשגת מטרות הגן.

הגדרה מחודשת של הבעיה

- חוסר הרגלים של עבודה שיטתית בכלל ושל הערכה שיטתית בפרט בארץ (יצחקי, 2006)
- היעדר ראייה מערכתית של גננות "מגובה" בראייה מקוטעת של גן הילדים על ידי הממסד החינוכי בארץ, כפי שהדבר בא לידי ביטוי בתוכניות ליבה מופרדות לכל תחום (אוריינות, חשבון, חינוך גופני, כיושרי חיים..)
- בעוד עבודת הגן איננה כוללת לרוב שיעורים דיסציפלינאריים נפרדים, אלא הלמידה בו היא לרוב אינטגרטיבית
- ריבוי של ילדים בכיתות הלימוד שמקשה על הערכה תהליכית הולמת

הערכה מערכתית דינאמית

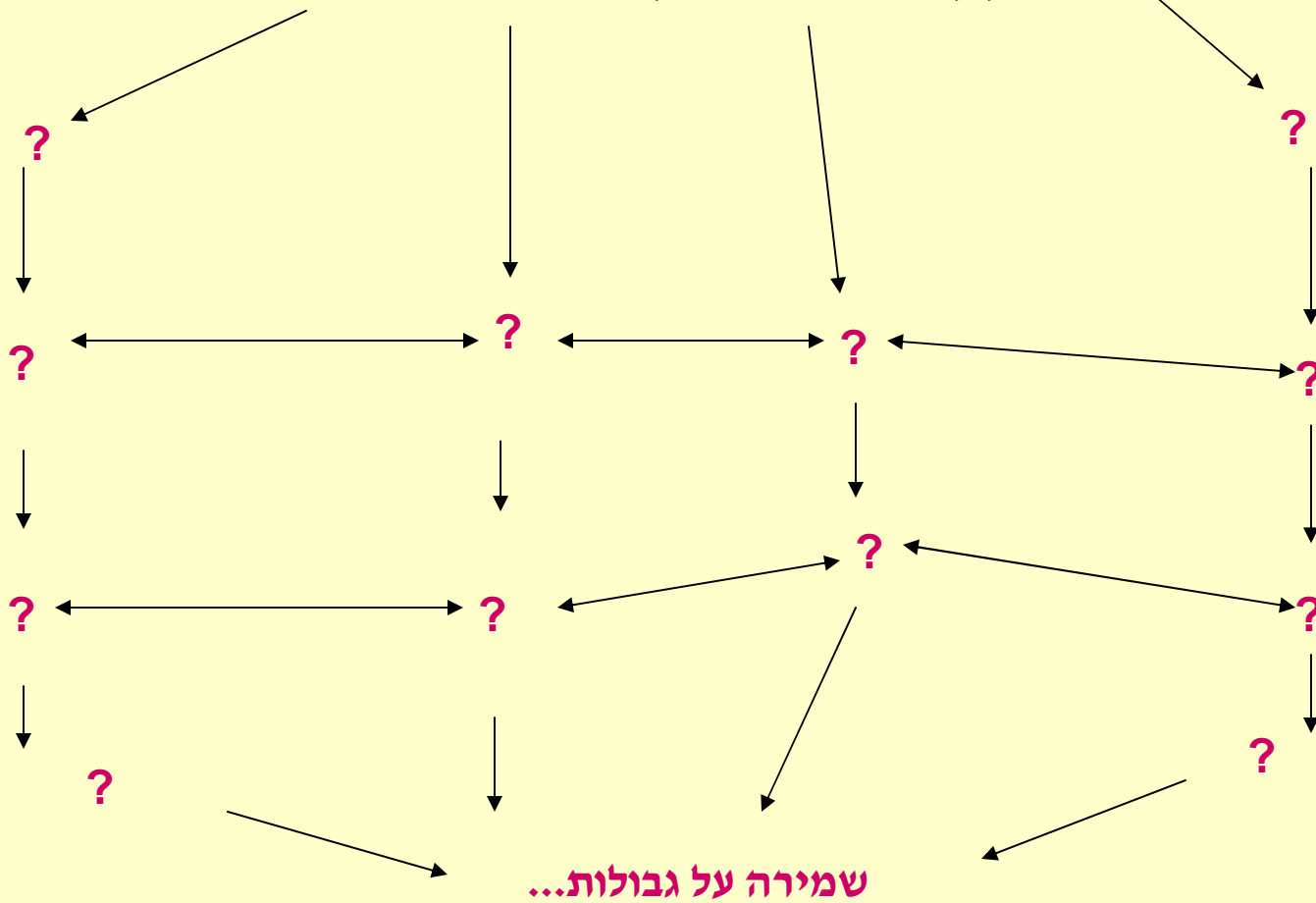
- **המחנכות כאנשים חושבים הן אלו שצריכות לתכנן ולהעריך באופן שוטף את עבודתן ואת עבודת צוותיהן**
- **על המחנכות להעריך את כל רכיבי התוכנית ולא רק את הילדים. התכנון וההערכה שני חלקים של אותו מטבע**
- **הערכה זו נשענת על ההנחה שישנה השתנות והתפתחות במשך הזמן, לכן נדרשים כלי הערכה דינאמיים ולא סטאטיים**
- **הערכה זו מציעה שילוב בין כלי הערכה מעצבים (המתמקדים בתהליך) לבין כלי הערכה מסכמים (מתמקדים בתוצר) של כל ערוצי העבודה בגן**

מה נעריך כדי לשפר ?

תוכנית העבודה בגן-בהשראת המודל של פרידמן(הגננת שותפה לתכנון)

35 ילדים מרקעים שונים...

מאמינים ביכולת הילדים וביכולת הצוות להשפיע עליהם מחליטים על מטרות משותפות

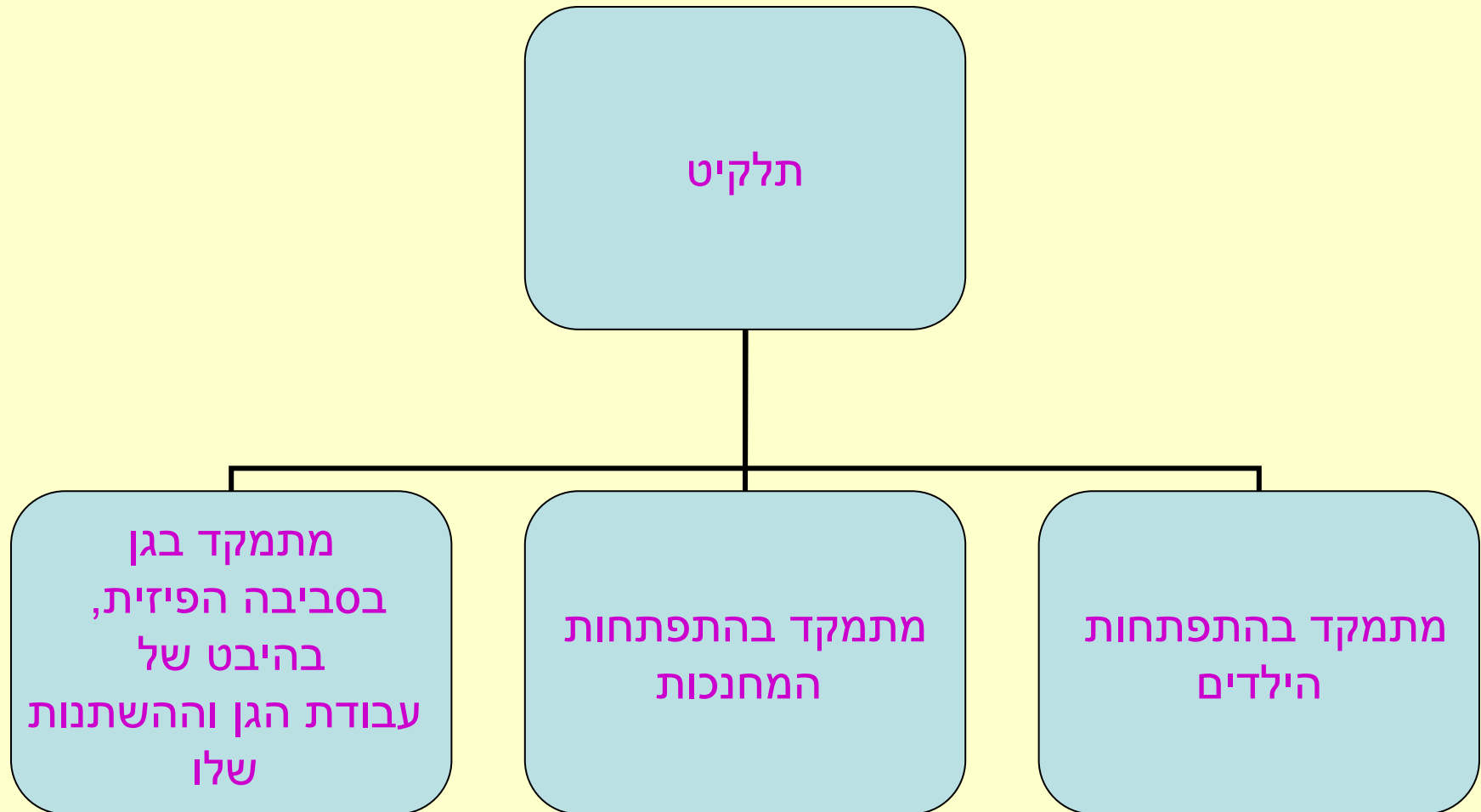

ההתאמה של דרכי ההערכה לתוכנית

מוקדי הערכה	ערוצי פעולה בתוכנית
איכות האינטראקציה עם הורי הילדים(איזון בין שיתוף לגבולות; הגינות ושוויוניות בקשר עם הורים שונים	קשר שוטף עם ההורים (אנכי)
איכות האינטראקציה עם כ"א הילדים: זמינות רגשית; הקשבה; אופן ההקניה של כללי התנהגות; תכנון והכלת ילדים עם קשיים	אינטראקציות עם ילדים בכלל ועם ילדים בעלי צרכים מיוחדים בפרט
האם תכנון הגן מאפשר משחק חופשי; האם סדר היום כולל זמן להתבוננות; האם מתעדים התבוננויות?	משחק חופשי
האם מתקיימת פעילות קבוצתית רציפה; איך מתנהלת החלוקה לקבוצות? האם הקבוצות הינן הטרוגניות	מפגשי למידה קבוצתיים מונחים
התאמת נושאים לעבודה במליאה, ניהול המליאה, המעברים אל ומהמליאה	מפגשי מליאה
התאמה לגיל ולשונות בין הילדים, ייצוג הולם של הנושאים הנלמדים, אפשר של פעילות ואירגון ידע, קוהרנטיות בין המוקדים והלוחות	ארגון סביבה פיזית
האם ישנם דפוסי עבודה שיטתיים לתיאום בין כל אנשי הצוות; התקשורת בין אנשי הצוות; יישום של דברים מוסכמים	עבודת צוות

איך נעריך ?

מערכת תלקיטים מבט מערכתי

מהו תלקיט ?

- התלקיט הוא אוסף סלקטיבי ומאורגן של תיעודים שהעיון בו עשוי ללמד על ההתפתחות שחלה אצל הילד, המחנך.
- בשל השונות הרבה של סוגי התיעודים שאותם ניתן לכלול בתלקיט, תכולתו מלמדת על הגישה החינוכית של האדם האוסף את הפריטים
- בהצעה שלנו בתלקיט ירוכזו תיעודים שמתמקדים בממדים הקשורים לערוצי הפעולה: לדוג' אינטראקציות עם ובין הילדים, תצפיות בעת משחק חופשי, תיעודים מתהליכי הלמידה בקבוצות, תיעודים של אסיפות הורים וישיבות צוות

תלקיט גננת

- אינטראקציות עם ילדים וניתוח שלהם
- ניתוח אירועים (מדד לכישורי פתרון בעיות וקבלת החלטות)

תלקיט ילדים-על כל הילדים

- **תצפיות** לא מובנות, תצפיות משתתפות,
- **ציורים** שהילדים ציירו והסיפור שמלווה אותם, תיעוד של **סיפורים** שילדים סיפרו,
- **צילומים** של הילדים בשעה שהם מעורבים בפעילות ייחודית מנקודת המבט שלהם
- **פירוט של ספרים** שבהקראתם החוזרת הילדים השתתפו והם מפגינים בקיאות בהם
- כמו גם **תיעודים מתוך פרויקטים** של למידה שהילדים השתתפו בהם.

תלקיט גן

- מיפוי ילדי הגן ושיטת החלוקה שלהם לקבוצות הטרוגניות במהלך השנה; והשתנות של קבוצות והנמקה לשינויים אלו
- תיעוד של פעילויות קבוצתיות רציפות (כגון הקראה חוזרת ופרויקטים של חקר);
- צילום של לוחות מרכזיים של הגן בשלוש – ארבע נקודות זמן שונות כולל הסבר קצר לגבי ההיגיון שעומד אחורי דרך הארגון המוצגת;
- תיעוד שכולל תכנון וסיכום של ישיבות צוות ואסיפות ומפגשי הורים. הפעולות שננקטו בעקבות אסיפות אלו

כלים מסכמים

- לצורך סיכום: ניתן להשתמש בכלים כגון **COR** (לילדים) עם דגש על **תהליכים** (פתרון בעיות ואינטראקציות) ולא רק על תוצרים ו-**חלקים המתאימים לתוכנית מתוך ITERS-R** | **ECERS-R** ככלים מסכמים. מה מסכמים (ממדים שקשורים לתוכנית) ומתי(המסקנות מכתובות את עבודת ההמשך) מסכמים חשובים ביותר
- בתחילת השנה **חלוקה ראשונית לקבוצות** כדי להתניע את עבודת הגן ולהתחיל היכרות מעמיקה
- פעמיים-שלוש בשנה צוות הגן עשוי ליצור ולערוך סיכומי ביניים לגבי הילדים: **בנובמבר** (אחרי היכרות ראשונית עם כל ילדי הגן+חלוקה לקבוצות הטרוגניות) תוך התייחסות להכללת ילדים עם קשיים בתוך הקבוצות; בניית; תוכניות התערבות עבור יחידים עם ניצני קשיים בשיתוף הצוות והורים **באפריל** (הערכת ההתקדמות, חלוקה מחודשת לקבוצות

סיכום

מציעה לראות בהכשרת הגננות והעצמתן מטרה ראשונה במעלה. גננות וצוותיהן עשויות לנכס לעצמן כלים שמצויים על המדף ולהופכם לכלים פסיכולוגיים שמשמשים אותן בהערכת האיכות של דרכי העבודה בגן ושל התקדמותם של הילדים המבקרים בו. ההצעה לכלול בין הכלים המוצעים תלקיט שמתמקד בלמידה של הגננת משקף את התפיסה שהמחנכות, תפיסותיהן, מחויבותן ונכונותן המתמדת לשפר את דרכי העבודה שלהן -הן המפתח להבטחת איכות העבודה של גן הילדים

COR-Child Observation Record

- דוגמה של כלי המתבסס על איסוף מידע מתמשך על ידי המחנכים-המטפלים
- כולל התייחסות ל:
 1. תהליכים (כגון פתרון בעיות, ויסות רגשי)
 2. קשרים ואינטראקציות
 3. יחסי גומלין בין תחומי התפקוד
- כולל 2 כלים המקיפים רצף של התפתחות מהלידה עד גיל 6: מהלידה עד גיל 3 ומגיל 2 וחצי עד 6

-

COR-Child Observation Record

- כולל הערכה של 6 תחומי עשייה חינוכיים: כגון יוזמה, קשרים חברתיים, ייצוג יצירתי, שפה ואוריינות וכו';
- כל תחום כולל 4 עד 6 תת-תחומים
- כל תת-תחום מדורג לחמש "רמות התפתחות"- כל רמת התפתחות כוללת תיאור ההישגים המצופים באותה רמה
- מתאפשרת השוואה של תפקוד כל ילד בנקודות זמן שונות כמו גם תמונה קבוצתית או כיתתית של תפקוד

מקורות:

COR-child observation record for infants and toddlers, High Scope, 2002

COR-preschool child observation record, High Scope, 1992, 2003

מוקדי הערכה גיל 2 ½ עד 6 שנים

- **יוזמה (בין היתר: פתרון בעיות):** בחירה ותכנון, פתרון בעיות הקשורות לחומרים, יוזמה של משחק, נטילת אחריות לצרכים אישיים
- **קשרים חברתיים:** קשרים עם מבוגרים, קשרים עם ילדים אחרים, פתרון בעיות חברתיות, הבנה והבעה של רגשות
- **ייצוג יצירתי:** יצירת ובניית דגמים, ציור וצביעה העמדת פנים

מוקדי הערכה 2 ½ עד 6 שנים

- **מוסיקה ותנועה: תאום גוף, תאום ידיים, חיקוי של תנועות לפי קצב, מילוי הוראות במבגרת פעילויות של מוסיקה ותנועה**
- **שפה ואוריינות: הקשבה והבנת דיבור, שימוש באוצר מילים, מודעות לצלילים, עניינים בספרים, שמות אותיות וקשר אות-צליל, ניצני קריאה, ניצני כתיבה**
- **הגיון וחשיבה מתמטית: סיווג, זיהוי דגמים וסדרות, השוואה, מניה, יחסים במרחב, רצף, השתנות סיבתיות, תכונות של חומרים, אבחנה בין טבעי למלאכותי, בין חי לדומם**

ITERS-R & ECERS-R

כדוגמות לכלים מסכמים להערכת המערכת

- כלי להערכת רכיבי המערכת על בסיס תצפיות(הערכה מ-1-לא ראוי עד 7 מצוין) בד"כ ע"י מעריכים חיצוניים, 37 פריטים מקובצים ל-7 ממדים
- 1. **לארגון מרחב**
- 2. **שגרת טיפול אישי**
- 3. **יחסי גומלין**
- 4. **(אפשרויות טיפוח של) שפה והיגיון**
- 5. **אופי הפעילויות המוצעות**
- 6. **מבנה התוכנית ולוחות זמנים**
- 7. **קשר עם הורים ועם צוות**